

SUMERLİNİN DÜNYA GÖRÜŞÜ VE BABİL EDEBİYATINA TOPLU BİR BAKIŞ

Asis. KADRIYE TANSUĞ ve ÖZEL İNANLI

GİRİŞ

Babil edebiyatından ufak örnekler halinde verdiğimiz parçaların daha iyi anlaşılması için Sumerler ve Sumerlilerin dünya görüşleri üzerinde durmayı faydalı bulduk.

Sumerler M. ö. 3500 yıllarına kadar izlerini bulduğumuz, Güney Mezopotamya'ya doğudan gelip yerleşen bir kavimdir. Sumerliler dinlerine çok sadık insanlardı. Fakat bu bağlılık bir korku mahsulü değil, dünyanın müşahedesine dalmış bir şahsın dindarlığıdır. Sumer heykelleri bunu daha iyi ispat edebilir ve tapınakların almış oldukları E. KUR "dağ evi", E. SANG. İLA "başı göğe yükselen ev", E. ANNA, "gök evi", gibi adlar da bunu desteklemektedir. Sumerliler kozmos telakkileriyle tapınaklarında sarhoş olmuşlar ve tanrılarla insanlar arasına girmiş bazı mefhumların içine gömülüp dalmışlardır. Bunlar MU "isim", ME "nizam", gibi mefhumlardır. Tapınaklarda nasıl her şey bir nizam dahilinde hareket ediyorsa, cihan da böyle bir nizam dahilinde hareket ediyor. İşte bu bir Sumerlinin düşüncesidir. Bunların yanında bir de NAM "Mukadderat", mefhumu vardır ki bu, her ferde hayata girdiği ilk andan itibaren verilen ve onun mukadderatını tayin eden bir kudret demektir. Her canlının MU da ismi NAM da da bütün ömrü boyunca taşıdığı mukadderat kayıtlıdır. Büyük kült merkezlerinden biri olan Nippur şehrinin her yeni yıl bayramında, o yılın NAM'ı tayin edilmiştir.

Sumerlilerin diğer büyüklükleri de her tapınakta yarattıkları ayrı ayrı hususiyetlerdir. Sonradan mahallî tanrıların vasıflarını da büyük tanrılar şahıslarında toplamışlardır. Panteonları Yunan'lılarınkiyle mukayese edilebilir. Panteonlarındaki şahıslar yalnız mücerret olarak kalmamış, aynı zamanda antropomorfist bir karakter taşımıştır.

Onlar sönük ve cansız bir gök alemi tasavvur etmemiş, kâinatın her safhasına bütün kudretleriyle nüfus etmeğe çalışmışlardır.

Kültleri bilhassa bayramlarıyla, tanrılarının mahiyetleri ne kadar kozmik bir karakter taşıyorsa yeryüzü hayatında da tanrılar o derece kökleşmiştir. Söylediğimiz gibi tapınak kozmosun yeryüzündeki bir mümessili idi ve hattâ tanrılarının rahibeler arasında zevceleri vardı. Sumer'lerin sayısız bayramları ve bu bayramları idare eden bir çok rahipleri vardır. Kült zenginliği de Sumerlerin hususiyetlerindedir. Kültleri arasında temizlik kültü önemli yer almış ve bu hayat telâkilerine ilâve edilmiştir. Bir Sumer şehrinin her köşesine ve hayatın

her safhasına giren bu telâkki tabiatıyla her şeye bir kudsiyet atmosfer ilâve etmiştir. Bu kutsiyetin esası deruni temizliktir. Ve her nevi temizleme ridleri bu kozmik ve mitik alemin merkezini teşkil ediyordu. Temizlikle meydana gelen kutsiyet mefhumunu dünyaya ilk defa Sumerler getirmişlerdir.

Sumerli gördüğünü, yaşadığını yükseltmiş ve ona kıymet vermiştir. Bütün bunların yanında müzikte yer almış ve durmadan devam edelmekte olan kozmik hadiselerin izleri, bir hayat felsefesi meydana getirip sanat ve edebiyatta tesirlerini göstermiştir.

Şimdilik dünyada ilk defa yazıyı bulan ve yayan, yaşayış tarzlarına göre kanun yapan Sumerler M. ö. 2000 yıllarından itibaren artık tarih sahnesinden çekildikleri halde, dünya görüşleri ve dilleri Babil okullarında İsa'nın doğumuna kadar okutulmuş, Babil tapınaklarında Sumer ilâhileri terennüm edilmiştir. Babil yazısının tanınmasıyla Sumer dil ve edebiyatı batıya kadar yayılmış, Adadolu'da Eti devletinin baş şehri olan Hattuşuş okullarında Sumerce çalışılmış, aynı edebi motifler işlenmiş ve bunlar daha sonraları Mısır'a kadar da uzanmışlardır.

Hiç şüphe yokki Sumer'ler edebi kuvvet ve kudretlerini tabiatan almış olup, üstün durumlarını da o devirde diğer kavimlerin yükselemedikleri bir kültür seviyesine erişmiş olmalarına borçludurlar. İyi teşkilâtlandırılmış bir memur devleti olması, Panteonlarında ki nizam ve Sumerlinin derin zekâsı ile kült ve mitte canlı, kuvvetli tipler yaratması, lirik mahiyette edebi neveleri yapması, didaktik örneklerin ilk numunelerini vermeleri onların hususiyetlerindedir.

Sumerlilerin siyasi hâkimiyetlerinin nihayetlenmesinden sonra basitleşmiş ve kabalaşmış olan Sumerlilik son şekliyle bile o kadar kuvvetli idi ki Babil kültürünü fasılasız tesiri altında bırakmış ve Babillilik ile kaynaşarak diğer dünya kültürlerine müessir olmuştur.

Sumer klâsik ve muahhar edebiyatı hakkında, yeni buluntularla malûmatımız bir hamle yaparak son derece artmıştır. Fakat biz üç sebepten dolayı numunelerimizi Babil edebiyatından seçerek bu tercümeye soktuk :

I. Sumer edebiyatı ne kadar zenginse de, Babil edebiyatında bunlar nesil nesil tadil edilerek nihayet en son tekâmül şeklini almıştır.

II. Babil edebiyatına aid bazı tabletler daha iyi muhafaza edilmiştir. Bazı eksikler mevcutsa da bu, parçaların insicamını bozamaz.

III. Bütün çalışmalara rağmen Sumer dili hem gramer, hem de lûgat bakımından Babil dili kadar tatmin edici bir derecede henüz anlaşılmamıştır. Aynı zamanda Sumer dilinin bünyesi o kadar hususidir ki malûmat ve araştırmalar ne kadar artsa bu anlayış belki mahdut kalacaktır.

M. ö. 2250-2050 yıllarına tesadüf eden devir Sumerlilerin klâsik çağıdır. Bu çağın başında Lagaş ensisi " *sehir beyi* " GUDEA bulunur.

GUDEA zamanında Sumerce, ifade zenginliği ve kudreti bakımından çok üstündür. GUDEA'nın kendi tanrısı için yaptırdığı tapınağın inşası ve Sumer düşüncesine göre dünya nizamı demek olan tapınak nizamlarını hymnik ve epik bir üslup ile tantanalı şekilde terennüm eden silindir kitabesi en önemli eserlerdendir.

Her ne kadar bu devir Sumer edebiyatının klâsik çağı olarak kabul edilirse de okullarda okutulan edebiyat kült gayelerinden ayrılmış bir edebiyat değildir. Ancak bu tarihten ikiyüz yıl sonra, güney Mezopotamya'da Isin devletinin kurulduğu M. ö. 2050—1850 tarihlerinde Sumerce'nin konuşma dili olmaktan çıktığı ve Nippur şehri bilginlerinin bu dili tekrar canlandırmağa başladıkları çağlarda Sumer edebiyatı tam mânasiyle teşekkül etmiştir. Bu devirlerde artık tamamen yazı haline gelen Sumer edebiyatının en önemlilerine bakalım :

I. İLÂHİLER :

Bu ilâhiler daha ziyade alimane şiirlerdir. ENLİL'in ilk defa kullandığı saban ve çapa, tapınak inşası, onun tahribi, bir tanrının ölümü ve tekrar canlanması, hayatın idamesi, bir insanın mesut olup refaha erişmesine dair şiirler yazılmış, bunların içinde Sumerlilerin neşe ve iztiraplariyle beraber inkişafı da terennüm edilmiştir.

II. Didaktik Şiirler :

Didaktik şiirlerin bir kısmını babaların oğullarına toprak hakkında verdikleri öğütler teşkil eder.

1. GEORGİKA NEVİ:

Toprağa ait iş manasına gelen bu isim Virjil'in şiirlerine benzediği için verilmiştir. Bu şiirlerde baba oğluna tarlanın işletilmesi hakkında malûmat vermektedir.

2. GİŞ. AL "kazma destanı,,

Çiftliğin kurucusu olan ENLİL tarafından kullanılan ve Nippur şehrinde ki ENLİL tapınağında saklanan senbolik kazma için yazılmış destan.

3. LUGAL. E UD ME. LAM. Bİ NER. GAL destanı :

"Dehşetinin ışıkları bir dev gibi muhteşem olan hükümdar,, manasını alan destan NİNURTA'NIN kahramanlıklarını ihtiva eder.

4. E. DUB. BA "tablet evi,, serisi :

E. DUB. BA serisinde gayet canlı bir şekilde okul hayatı gösterilmiştir. Okullu çocuk sokakta giderken birine rastlar ve nereye gittiği sorulur. O da "okula,, diye cevap verir.

Bundan sonra orada ne yaptıkları sırasıyla sayılmış ve sonunda da ata sözleri ilâve edilmiştir.

Didaktik şiirlerin tercümesi bugün halâ güçtür. Muahhar Babil edebiyatında bu nevi devam etmemiştir. Ancak M. ö. 1750 de yazılmış olduğu söylenen Yaradılış destanında bu şiirlerin devamını görmek mümkün olmuştur.

III. Lirik şiirler :

En çok yayılmış olan lirik nevi ile, tabiat kuvvetleri ve güzellikleri karşısında duyulan hayranlık, aşk, bahar bayramından doğan neşe, hayat güçlüklerinin verdiği ızdırap durmadan akisler yapmış ve bütün bunların ilk örnekleri bu güne kadar gelmiştir.

IV. Epik şiirler :

Konuları bakımından epik hikâyeleri bölümlere ayırabiliriz :

1. Tarihi devirlerin ün salmış hükümdarları için yazılan eserler.
2. İlâh ve yarı ilâh kahramanların maceralarına ait yazılar.
  - a) LUGAL BANDA destanı
  - b) GILGAMESH destanı
  - c) LUGAL. E destanı
  - d) AN. DİM. DİM. MA destanı.

Bu destanlar yanında tanrı NİNURTA - ASAKU ve fırtana kuşu ZU ile NİNURTA - LUGAL, BANDA mücadeleleri de yer alır.

Ancak isimlerini verdiğimiz Sumer destanlarının Babil edebiyatındaki rollerini daha canlı bir tarzda görmek için umumî olarak Babil destanlarını görelim. Esasen Babilliler Önasya'da destan tekniğini geliştiren yegâne kavimdir. Bu istisnaî san'at kudretini gösterebilmeleri, yine kendilerine miras kalan fikri iyi kullanmış olmalarındandır.

a) GILGAMESH destanı :

GILGAMESH Babil'lilerin millî destanıdır. Bu ebedi hayatı arayan Uruk kırallarından birinin hikâyesidir. Fakat bu kahraman kiral macera peşinde koşan alelade bir şahıs değildir. Destanın özü arkadaşlığın ve dostluğun ebedi oluşu etrafında toplanmıştır. İçinde derin bir hayat felsefesi olan destan, Sumerliler devrinde yazılmış olup mükemmel bir sanat eseri haline muahhar devirlerde yaşayan SİN - LEKKE - UNNİNİ tarafından sokulmuştur. Destan ayrı ayrı üç devirde yazılmış ve bunu üç safhada görmek mümkün olmuştur.

a) M. ö. 2000 lerdeki asıl Sumerce telif :

Bu telifte henüz bir birlik yoktur. Menkibeler ayrı ayrı sıralanmıştır.

b) M. ö. 1700 lerin Eski Babil lehçesiyle yazılan telifi.

Bu telif sokaklarda şarkı söyleyen şairlerin uslubuna sokulmuş ve motifler, simaların taşıdıkları hususiyet çok daha başka şekil almıştır.

c) M. ö. 1300 lerdeki Yeni Babilce telif :

Yarı filozofik bir karakter taşımakta ve bir hayat probleminin haliyle uğraşılmaktadır.

b) ADAPA destanı :

ADAPA destanında da işlenen motif bir insanın ebedî hayatı araması ve ona kavuşamamasıdır.

Destanın kısaca özeti şudur : EA'nın çok dindar rahibi olan ADAPA'nın biricik günahı EA'ya kurban vermek için bir balık avlaması olmuştur. Kuzey rüzgârı ADAPA'nın balık ağını daima başka tarafa atmış ve ADAPAda kızıp kuzey rüzgârının kanatlarını kırmış. ADAPA'nın bu günahı için tanrılar toplanmışlar, tek bir suçu olan ADAPA'yı affedip ebedî hayata kavuşması için hayat yemeğini yemesine, suyunu içmesine izin vermişler. Fakat EA, ADAPA'nın işini bozmak için tanrılarını kandırıp akıl vermiş ve bir hileyle de ADAPA'nın suyu içmesine mani olmuş.

e) ETENA destanı :

Bu ufakık destanda da aynı motif işlenmiş, hayatın sırrı çözülememiştir.

ETANA insanlarla hayvanların müştereken yaşadıkları devrin kırıktır. Bu destan bir masalla efsanenin karışmasından meydana gelmiştir. Mesele şudur : Kartal bir gün yılanı aldatmış ve yılan da intikam almak için kartalı aldatıp bir mağaraya hapsedilmiş. ETANA bu kartalı besliyerek kuvvetlendirmiş. ETANA'nın çocuğu olmadığı için hayat otunu aramağa karar vermiş ve kartalı kaçıtarak sırtına binip göğe yükselmiş. Gökte başı dönen ETANA kartalın sırtından düşmüş, fakat toprağa varmadan kartal O'nu yakalamış. Lâkin bütün gayretlere rağmen ETANA hayat otunu bulamamış.

d) ATAR HASİS destanı :

Babil Nuh'nun bir ismidir. "Zekâsı fevkalâde olan adam," manasına gelir. ATRA HASİS cennet denilen adada ebedî hayata kavuşmuş tufan hikâyesinin yegâne insanıdır. Ölmeyen insanın tipi o zaman meydana gelmiş ve bütün dünyaya tesir etmiştir.

e) Yaradılış Destanı :

Bu destanla bir ikilik mefhumu meydana gelmiştir. Sumerlilerin bu telâkkisi Babil okullarında tamamen yeni bir şekle girmiş ve sistemleştirilmiştir. Destanın özünü

a. mütecanis bir menşei

b. derûnî ve felsefî bir muhtevası

c. ikilik mefhumu, şer ve hayır

teşkil etmektedir.

Birçok kırallar ve tanrılar için yazılmış yarı tarihî efsaneler de

bulunmuştur. Bunlarda ahlâkî tarih yazıcılığı karakteri vardır ve hattâ Tevratın tarih yazıcılığı bu esas üzerine kurulmuştur.

V. Sihir Şiirleri :

Büyü ve fal Sümerlilerle Babillilerde büyük bir rol oynamış ve edebiyatta akisleri görülmüştür. İSİN devleti zamanında büyü'nün tesir ve şekilleri tesbit edilmiş, KASİTLER devrinde ise ilim haline sokulmuştur. Hiçbir kavim sihir ve istiazeyi Babilliler kadar sistemleştirememişlerdir.

Şikâyetnameler de edebiyat içinde en büyük kısmı teşkil eder. Tapınağın harab olması, insanların günahından müteessir olarak yerini terk eden bir kıral ve dağa çekilen bir tanrının vaveylâsı. . .

Nihayet M. Ö. 2000 lerde Nippur şehrinde tahrir edilmekte olan Sumer edebiyatı gittikçe inkişaf ederek Akkadçaya tercüme edilmeğe başlanmış ve hattâ Kasitler (1600 - 1170 ±) devri Rönesans hareketi damgasını almıştır.

İsa'dan önce 1350 lerden itibaren de hem edebiyat hem ilim sabit bir şekil almış yani "Canonisation," a tabi tutulmuştur. Bu tarz Yunan devrine kadar okullarda tedarik edilmiş, son devirlerde de diğer eserlerin fihrist ve şerhleri yapılmıştır. Buna mukabil hymnik eserlerin büyük bir kısmı kaybolmuştur.

Seçtiğimiz parçaların tercümeleri (2 ncisi müstesna) Theo Bawer, tarafından Akadische Übungsbuch içinde toplanmış olan çivi yazısı kopyalarına göre yapılmıştır. 2 ncisi için biz Von Soden ve F. W. Geers tarafından Zeitschrift für Assyriologie, Neue Folge VIII, S. 221 de neşredilen transkripsiyonu kullandık. 1 incisi Theo Bawer'in kitabında eksik olduğu için metnin tam neşrini yapmış olan C. D. Gray'in The Şamaş Religions Texts'ni esas olarak aldık ve 5 inci için de Gerhar Meier'in Die Assyrische Beshwörungs Sammlung Maqlû adlı transkripsiyon halinde neşredilen kitabından faydalandık

ŞAMAŞ İLÂHİSİ

Güneş tanrısı olan ŞAMAŞ mitolojiye göre ay tanrısı SİN'in¹ oğludur. Güneş kültü Mezopotamya'da iki merkez tanrı. Kuzeyde Sippar, güneyde Larsa şehirleri.

Güneş tanrısı insanların kalplerinde birinci derecede yer alır. Kendine mahsus bir mytolojisi yoktur. Çünkü gece gündüz durmadan siyahat ettiğinden kahramanlık menkabeleri yaratacak vakti kalmaz. Güneş tanrısı doğruluk tanrısı olarak tanılır. Yoksulların yardımcısı olup hukuk ve hakkaniyet onun eliyle meydana gelir.

¹ SİN: Ay tanrısı olan SİN Sumerece NANNAR diye anılır. Kült merkezi kuzey Mezopotamya'da Ur şehridir. Bu şehrin tanrısı ikinci derecede bulunur. Pek az mitoloji vardır ki ay tanrısını baş tanrı olarak kabul eder. Zaten güneş ve hava tanrısına verilmiş olan ehemmiyet bunu daha açıkça gösterir.

ŞAMAŞ için muhtelif zamanlarda yazılmış ilâhiler vardır. Kasitler devrinde (1600-1170) yazılmış olan ve tercümesini yapmış olduğumuz bu ilâhi hemen hemen en iyi muhafaza edilmiş olanlardan biridir. Buna rağmen kırık satırlar çoktur. ŞAMAŞ ilâhileri çok geniş görüşleri ve derin fikirleri ihtiva etmektedir. Bu ilâhi acaba kime hitap etmiştir? Okuyup yazma bilen, yalnız okullarda bulunan bilginlerdir. HAMMURABI² (1750) zamanında umumi kültür mevzuubahistir, ama bu da yalnız yüksek sınıfların çocuklarına aittir. Bu ilâhi Kasitler devrinin Feodal sis'teminin başında bulunan büyükler için mi yazılmıştır? Bu da olamaz; çünkü ilâhi kısa bir devrin mahsulü olmayıp çok yayılmıştır. Hattâ bilginlerin bilgilerine karşı kasten basit yazılmıştır. Belki de halkın anlayabilmesi için doğrudan doğruya halka hitap etmektedir.

Dört sütundan ibaret olan tablet umumiyetle şu şekilde bir tasnife tabi tutulabilir:

Şair umumi bir mukaddime ve güneşin ışığının kuvvetini tasvirle ilâhisine başlar, ondan sonra güneşin doğuşundaki güzellik ve onun canlı cansız her şeye nüfuzu ve her şeyi bilmesi gösterilerek, kudreti biraz daha kuvvetle belirtilmektedir.

Güneşin yeraltı âlemiyle de ilgisi vardır. Gündüz dünyayı ısıtırken gece de yeraltı âlemine gittiği düşünülür. Ve bu siyahatı esnasında her iki tarafı da ısıtır ve aydınlatır.

Şair güneşi, bilen, bütün meçhulleri halleden ve girift falları aydınlatan bir tanrı olarak göstermektedir.

ŞAMAŞ aynı zamanda ilâhi bir yargıç vazifesini de üzerine almıştır. En müşkül zamanlarda, insanların kendilerini âciz hissettikleri anlarda onlara yardım edebilecek, onları teselli edecek yegâne kudrettir. Kullarına küsen tanrıların gönüllerini etmek yine ŞAMAŞ'ın vazifesi olarak gösterilir.

Güneşin ışığını bir ağ gibi tasavvur eden şair, o ağın kudretini tasvire ayrıca önem vermiştir. En ahlâkî mevzulara temas ederken de suçlunun cezasını şiir diliyle vermeğe çalışmıştır. Muhtekirler karşısında aldığı tavrı açıktır. Vezin, alışveriş işlerinin doğru ve hileli işleri karşısında ŞAMAŞ doğruluğunu bize tekrar tekrar açıklar.

Sonunda umumiyetle bütün ilâhilerde görülen taktis ve tel'in motifi ile neticelenir.

Ş A M A Ş

1. [Karanlık] göğü ışıklandıran,
2. Yukarının ve aşağının [karanlığını] aydınlatansın.
3. ŞAMAŞ, sen [karanlık] göğü ışıklandıran,

² HAMMURABI: birinci Babil hanedanını kuran Amurru sülâlesi hükümdarlarından olan HAMMURABI adalet nizamlarının kurulmasını istemiş ve iptidai Sumer kanunlarını bir araya toplamış ve kendi görüşlerinin ilâvesiyle de meşhur HAMMURABI kanun mecmuasını yazdırmıştır.

4. Yukarının ve aşağının [karanlığını] aydınlatansın.
5. Senin şuaların ağ gibi [bütün memleketi] örttü,
6. Girift dağların [karanlığını] nurlandırdın.
7. Senin doğuşun [bütün kıralları] sevindirdi,
8. [ANUNNAKİ] ve İGİGİ'lerin³ hepsi senden neşelendiler.
9. Yazılı sırrı [bilginlerin] öğrenmişler,
10. Senin ışığının doğuşu, adımları [tanzim ediyor].
11. Senin ışığını [sakinler] ararlar,
12. Dört iklimi ateş gibi [ısıtansın].
13. [Bütün ANUNNAKİ'lerin] kapısı ardına kadar açıldı,
14. Ve İGİGİ'lerin kurbanlarını [kabul ediyorsun].
15. Ey ŞAMAŞ senin doğuşuna [insanlar] diz çökmüşler,
16. ŞAMAŞ [senin batışında kavimler secde ederler].
17. Aydınlatan, karanlığı açan [. . . . .],
18. Kızdıran, günlük [. . . . .], hububatı yetiştiren sensin.
19. Senin saçtığın şualar yalçın dağları örttü,
20. Senin döktüğün ışık dünyanın sathını doldurdu.
21. Dağlara sarkmışsın, derinliklere bakıyorsun,
22. Bütün dünyanın çevresini gök içinde denk tutan sensin.
23. Bütün dünyadaki insanların hepsini sen idare eder,
24. Büyük EA'nın⁴ halk ettiklerini sen güdersin.
25. Can taşıyanları birarada ahenkle denk tutarsın,
26. Aşağıda ve yukarıdakilerin çobanı sensin.
27. Gök yüzünde daima yoluna devam ediyorsun,

³ ANUNNAKİ, İGİGİ: yaradılış efsanesinden önce tanrılar efendi ve köle olmak üzere ikiye ayrılmışlardır. ANUNNAKİ ve İGİGİ'ler köle sınıfına dahil olup, büyük tanrıların hizmetkârı idiler. Yeraltındaki tatlı su okyanusunun hâkimi EA tanrılarının köle olmasını reddettiğinden, insanların yaratılması üzerine tanrılarının hizmetkârları onlar oldu; yer köle tanrılarını da bu vazifelerinden çıkarıldılar. Bundan sonra ANUNNAKİLER ve altı tanrısı EREŞKİGAL'in, İGİGİLER ise gök yüzü tanrısı ANU'nun maiyetini teşkil ettiler. Bu tanrılarının Sumerlerin dinî hayatlarında ve birçok telâkki-lerinde önemli nüfuzları olduğunu görmekteyiz.

⁴ EA: Yeraltındaki tatlı su okyanusunun (APSU) hâkimi olan EA, Sumer dilinde ENKİ diye anılır. Bu sumerce güzel şehir manasına gelen Eridu'da oturur. Eridu Sumerlilerle, Babilliler için çok mukaddes bir şehir idi. Çünkü dinî merasimler burada yapılırdı. Tatlı su okyanusunun hâkimi EA hiçbir zaman aldatılmıyan zekâ mümessili ve aynı zamanda bütün güçlülüklerden hilesiyle kurtulan bir tanrıdır. Hattâ Tufan hikâyesinin de UDNAPİŞTİM'e tanrılarının insanları yoketmeye karar verdiklerini haber veren, muhakkak olan ölümden onu kurtaran ve yapması icabeden hareketleri de öğreten odur. Tatlı su okyanusunda 7 bilgini korumuş ve ebedî hikmet mefhumu onunla meydana gelmiştir. Babillilerde birçok paklık rahiplerine rastlanır ki, bunları EA'ya iera etmek lâzımdır. Hattâ sihirbazlık bir okul şeklinde tasavvur edilse, onun piri de EA'dır. Mitolojideki ASALLUHİ, sihirbazların başında olmakla beraber EA'nın da öğrencisidir. Oğlu her hangi bir hastanın tedavisi için onu çağırıldıkları zaman işin içinden çıkamazsa babasına müracaat eder, EA uzun bir nazlanmadan sonra oğluna hastanın tedavisi için öğütler verir. Miyolojide ASALLUHİ Babil tanrısı MARDUK'a muadil tutulur.

28. Çok geniş olan yer yüzünü her gün dolaşıyorsun.
29. Gök, yer yüzü, dağlar ve denizler üzerinden,
30. Her gün (ve) daima geçiyorsun.
31. Aşağıda [. . . .] KUBU⁵ ve ANUNNAKİ'yi sen güdüyor,
32. Yukarıda insanların hepsini sen idare ediyorsun.
33. Aşağıda ve yukarıda çobansın,
34. Cihanın ışığını tanzim eden ŞAMAŞ sensin.
35. Geniş denizi aşarsın,
36. İĞİĞİ'lerin bilmedikleri derinliği bilirsin.
37. Senin zıyan okyanusa inince,
38. Senin ışığını deniz devleri görürler.
39. Dünyayı ip gibi bağlamış tutuyorsun, bir sis gibi örtmüşsün,
40. Senin geniş gölgen bütün memleketlere yayılır.
41. Her gün yorulmana rağmen yüzün kararmıyor,
42. Geceleri batıp okyanusu ısıtıyorsun.
43. Bilinmiyen mıntakalardan, sonsuzluklardan,
44. Ey ŞAMAŞ uykusuz (olarak) gündüz geldin, gece gidiyorsun.
45. İĞİĞİ'lerin arasında senden başka ızdırıp çeken yoktur,
46. Yer yüzündeki bütün tanrılar arasında senden başka ızdırıp çeken yoktur.
47. Sen doğarken bütün tanrılar toplanırlar,
48. Ve senin muhteşem ışığın memleketleri kaplar.
49. Ki o memleketlerin hepsinin lisanları ayrıdır,
50. Onların düşüncelerini sen bilirsin, âdetlerini sen güdersin.
51. İnsanların hepsi seninle beraber sevinirler,
52. Ey ŞAMAŞ, hep beraber senin ışığına hasret duyarlar.
53. Bakıcı tütsüsüyle kurban tertiplerini yaparken,
54. Aletleriyle senin [. . . . .] .
55. Yorucu, rüyaları tabir ederken,
56. İyi ve kötü senin önünde diz çöker.

SÜTUN II

1. Sen olmadan [kim] okyanusa [inebilir]?
2. [Kötünün] fena niyetlerini sen açıklıyorsun.
3. [. . . . .] ,
4. [Doğru adam suya batarsa] uykuya dalar [ve kurtulur].
5. Fenayı titretiyorsun, [hiddetliyi . . . . .] ,
6. Haklı hüküm giyeni mukaddes nehre batırıyorsun⁶. [. . . .]

⁵ KUBU: Mukayeseli din tarihinden anlaşıldığına göre bir melek gibi tasavvur edilen bu tanrı aynı zamanda da bir ucubedir de.

Bu tanrının yeraltı âlemiyle ve büyülerle ilgisi vardır.

⁶ Nehire atma: o günkü düşünceye göre bir nevi adalet ve mahkeme yoludur. Eğer hakikat başka vasıtalarla aydınlatılmazsa suçlu nehre atılır, eğer suya batarsa kabahatli, batmazsa kabahatsizdir. Bu hâdiseden sonra ancak suçlu hakkında bir karar verilir. Bu nehir usulu bilhassa zina işlerinde çok daha önemli rol oynamaktadır.

7. Ey ŞAMAŞ [kötülere] karşı doğru hükmü sen verirsin,
8. Bunun içinde sözlerin açıktır değiştirilemez, [ve yüzün gizlenmez].
9. Yolu güç olan gurbet yolcusunu sen desteklersin,
10. Denizleri aşana, dalgalardan korkana sen [işaret] verirsin.
11. Görülmiyen keçi yollarını avcıya [sen gösterirsin],
12. Ey [ŞAMAŞ] sana baş vuran [yolunu] şaşırmaz.
13. Para taşıyan [taciri] fırtınadan sen kurtarırsın,
14. [. . . .] okyanus içinde batacağa kanat takıyorsun.
15. Şehri [uzak olana bir payitaht] gösteriyorsun,
16. Gasbedilene, bilinmiyen [âilesini] buldurursun.
17. Şehir meclisi tarafından atılanı, tekrar şehre döndürüyorsun,
18. Baba evinden [mahrum edilen bir sürgüne] evini iade ediyorsun.
19. Kullarına küsen tanrıyı⁷ sen [barıştıyorsun],
20. Senin ciğer falını⁸ görünce [bakıcı bir zavallının istikbalini okur].
21. [Doğruya] dayanıyorsun [. . . . .],
22. Sen onun hükmünü kesiyorsun [zındandan kurtarıyorsun].
23. [Tövbe edeni] affediyorsun,
24. Cehennemde [ölüleri kurtarıyorsun].
25. Küsen tanrıçeleri [barıştıyorsun.....],
26. Üstünsün [ve senden üstün] kimse yoktur.
27. Ey ŞAMAŞ, senin büyük ağından [kötüler kurtulamaz],
28. Senin avcı ağına [cürüm işliyenlerin hepsi yakalanır].
29. Senin yeminini [bozanları senin ağın sarar],
30. [Günahtan] korkmıyanlara [.....],
31. Senin büyük ağın yayılmıştır [kurtulamazlar],
32. Kim arkadaşının karısına göz [korsa],
33. Ölüm mukadderatından evvel [alev onu tutuşturacak].
34. Ateşle yanmak ve hastalıkla kavrulmak onca mukadderdir.
Tohumu [yok olacak],
35. Senin silâhların yanında o koruyucu [bulamaz].
36. Onun mahkemesinde babası yanında bulunmaz,
37. Hattâ kardeşleri bile cevap veremezler.
38. Haberi olmadan tuzağa düşürtenin⁹,

⁷ Tanrılar arasında insanların birde şahsi himaye tanrıları vardır. Şair bu satırdaki küsen tanrı tabiriyle bunu kastetmek istemiştir.

⁸ Fal : Sumerlilere göre semâvî cisimlerin müşahedesi, dünyevî cisimlerin müşahedesiyle bir muvazene teşkil etmektedir. Semadaki hayat şehir üzerindeki faaliyete tesir etmiştir. Bundan başka fertlerin vücutlarının şekli le onların talihleri de tespit ediliyordu. Belki el falı onların değişmiş bir şeklidir. Asıl fal ilmi karaciğer ve barsak gekillerinden doğmuş, yağla suyun karışmasından meydana gelenlerde buna ilâve edilmiştir. Falın ehemmiyetli taraflarından biri de fena falı bozmak için yapılan mukabil büyülerdir.

⁹ Qkadea «eru» olan kelimeyi «kartal» olarak terceme ettik. Bazı âlimler bunu bakır manasına gelen şekliyle almak isterlerse de şair bir tuzak ifade etmek arzusunu gösterdiği için bu cümlemin manasını bakır değil ancak kuvveti temsil eden kartal verebilir.

39. Fena iş tasarlıyanın, erkekliğini söndürüyorsun.
40. Desise yapan, kötü düşünenin yeri sarsılır.
41. Yolsuzluk yapan hâkime kelepçeyi gösteriyorsun.
42. Rüşvet alana, âdil olmıyana günahı ceza alarak yüklüyorsun,
43. Rüşvet kabul etmiyeni, zayıfları müdafaa edesin.
44. Bu ŞAMAŞ'ın hoşuna gider ve ömrünü arttırır.
45. Danışan, âdil hüküm veren hâkimi,
46. Saray mükâfatlandırır, prenslerin ikametgâhı onun ikametgâhıdır.
47. Faizle verilen borç paradan mühtekir ne kazanır?
48. Kârdan mahrum olur kesesini kaybeder.
49. Uzun mühletle para veren ve bir akça mukabilinde [ancak] bir okka,,,,
50. Bu ŞAMAŞ'ın hoşuna gider, ömrünü arttırır.
51. Yanlış terazi kullanan [aldatıcı bakkal],
52. Vezin (taşlarını) değiştiren tüccar, [itibarını] aşağılatır.
53. Kasasından mahrum olup [kesesini kaybeder].
54. Teraziyi cömertçe kullanan doğru adama servet [verilir].
55. Ona her şey çoğalır, [saadet] hediye edilir.
56. [Kendi menfaatine göre] Şinik kullanan tahsildar [.....]
57. Aç olanlara gıda bırakmıyan, fazla tahsil eden,

SÜTUN III

1. Aç olana [gıda bırakmıyan], fazla tahsil eden,
2. [. . . . .] insanların lâneti onu yakalıyacak.
3. [Kıral onun kabahatını] soracak ve ona vergi yükletilecek,
4. [. . . . .] kendi vârisi üzerinde hakkı olmıyacak.
5. Onun kardeşleri [onun evine] girmeyecekler,
6. [Büyük] ölçü ile veren, iyilik yapan,
7. ŞAMAŞ'ın [hoşuna] gider ve ömrü artar.
8. Âilesi çoğalır, zenginliği artar,
9. Kaynak suyu gibi ahfadı asla tükenmez.
10. İyilik ve yardım için borç veren [mühlet] koymak bilmiyen,
11. Kalbinin hislerini (iyiliğe) çevirenin [lehine] kaydedilir.
12. Fenalık yapanların nesli [devamlı değildir],
13. Her şeyi reddedenlerin sözü senin önünde açıktır.
14. Sen bu sözü en kısa zamanda çözersin,
15. İşitirsin, fenaları dinleyip onların hükümlerini görürsün.
16. Kim olursa olsun herkes senin eline teslim edilmiştir.
17. Onların idaresini doğrultursun, bağlı oldukları şeyi çözersin.
18. Ey ŞAMAŞ duaları, recaları, hürmetleri işitir,
19. Tebcî'i, diz çökmeği, fısıltıyı ve secdeyi (görürsün).
20. Sefiller içten seni çağırırlar,
21. Zayıf, âciz, aldatılmış ve fakir,
22. Çocuğunu kaybeden anne, muntazam ve hergün sana başvurur.

23. Evinden ve köyünden uzak olan,
24. Kırın mahsulüyle çoban sana vurur.
25. Kargaşalıkta çoban çocuk, harb tehlikesinde sığırtmaç,
26. korku içinde ilerliyen kervan [Ey Şamaş] sana baş vurur.
27. [Seyyar tüccar], parasını yanında taşıyan kalfa,
28. Ağıyla teçhiz edilen balıkçı, [SAMAŞ] sana baş vurur.
29. Vuran avcı, ganîmetle avdan dönen,
30. Ökse kuran, kuşçu, sana baş vurur.
31. Güneş ışığının düşmanı olan yılan gibi sürünen hırsız,
32. Kır yolundaki cani sana kaçır.
33. Dolaşan ölü, gaip ruh ŞAMAŞ, sana baş vururlar.
34. Sen[hepsini dinledin].
35. [Sana baş vuranların] (isteklerini) alkoymadın.
36. "Ey ŞAMAŞ sen kâhinlerin [ağzından konuşuyorsun].
37. Rüya yorucu kadınların [kulaklarını açıyorsun].
38. [.....] kadınların [hükümlerini veren sensin].
39. Onların çiğir fallarını [sen idare ediyorsun], kurbanlarının yanında
oturuyorsun,
40. Dört iklim boyunca onların hakkına sen bakıyorsun.
41. Yeryüzünde kadınların bulunduğu her yerde onların kulaklarını sen
açıyorsun,
42. Semâ, senin gözünün çerçevesi kadar büyük değil.
44. Her ayın yirminci gününde bayramlardan¹⁰ sevinçlerden neşele-
niyor,
45. Yiyorsun, çarşıdaki sâkinin yaptığı en nefis birayı¹¹ içiyorsun,
46. Ve sâkilerin sundukları birayı kabul ediyorsun.
47. Kuvvetli dalgalarla çevrilenleri sen korudun,
48. Temiz ve saf büyüleri kabul ediyorsun.
49. Onların karıştırdıkları birayı içiyorsun.

¹⁰ Bayramlar : kültün yüksek noktasını bayramlar teşkil ediyordu. Sumerce : EZEN, ESEMEN. Akatca : İSİNNU, UM-İLİ, AQİTU, TASİTTU, MELULTU isimleri altında görülen bunlar yılın muayyen zamanlarında ay ve güneşin seyrine göre tayin edilmiş bayramlardır.

Bunların aynı zamanda tanrıların huzuru ile belli başlı hâdiselerin tesiti, tanrıların düşüncesinin, düşmana galip gelişlerinin, vedaaların ve tekrar ortaya çıkışlarının her yıl yeniden tesiti şeklinde oluyordu. Nihayet tanrının yeniden hayata dönüşü, bir mâbedin takdisi, mukaddes bir dağın veya mukaddes bir kaynağın ziyareti bu fırsatı veriyordu. Tabii bu bayramlar her şehirde oranın baş tanrısına göre farklı ve dolayısıyla çok çeşitli oluyordu. (metne bak.) Eğer bütün bayramlara katılmak istediye de her haldе iş yapmağa fırsat bulamazdı ve hattâ aynı günlerde birçok şehirlere seyahat etmek zorunda kalırdı. Bu hali bize bütün Babil'de alâka gören bayram takvimi gösterir. Babil telâkkisine göre tanrılar bizzat bayramı sevk ve idare ederler.

¹¹ Şarap : En eski Sumer devrinden beri bira ve şarap olduğu metinlerden anlaşılmaktadır. Muz ve hurma likörlerinin terkipleri içki listeleri arasında görülmektedir. Günlük gıda listeleri arasında da daima ekmeğin yanında bira zikredilmekte, kurban ve âyinlerde tanrılara şarap ve bira sunulmaktadır.

50. Dilenen isteklere sen ulaştırırsın.
51. Diz çöken kadınları, günahkârları sen affedersin,
52. Sana edilen duaları sen kabul edersin.
53. Senin kulun olan yolcular ismini överler,
54. Senin eserlerini ebediyete kadar anlatırlar.
55. Ağızları pis, (çenesi düşük) olanların,
56. sözleri bulut gibidir, ne önü ne [arkası] var.

SÜTUN IV

1. Geniş yeryüzünü geçénler,
2. Yüksek dağlara ayak basarlar,
3. Dehşetle dolu olan deniz devleri,
4. Denize girip tatlı suyu aşarlar,
5. Sevk edilen nehir mahsulleri ey ŞAMAŞ senin önündedir.
6. Hangi dağlar senin şualarını giyinmemiştir?
7. Hangi iklimler senin parlak korunla ısınmamıştır?
8. Karanlığı aydınlatan, karanlığı ışıklandıran,
9. Zulmeti açan geniş yeryüzünü aydınlatan,
10. Günü ışıklandıran, günün ortasında yeryüzüne kızgın hüzmeler indiren,
11. Geniş ufukları alev gibi kızdıran,
12. Günleri kısaltan, geceleri uzatan,
13. Ayazı soğuğa, donu kara [çeviren],
14. Göğün büyük kapısının kilidini [açan], iskân edilmiş dünyanın iç kapısını yaran, ŞAMAŞ sensin¹².
15. Sap, çivi, anahtar, kilidi [taşıyanı]
16. Affetmiyen [âdil hâkime], hayatı hediye edersin.
17. Ölüm tehlikesi içerisindeki gaspedilmiş olanı [kurtaran],
18. akıl [veren], danışan, istişare eden, nasihat veren,
19. [Tanın meş'alesini] taşıyan geniş insanlara,
20. [Karanlığının] tahtını ve esasını [sabitlestiren],
21. [.....].
22. [.....].
23. [.....].
24. [.....].
25. Parlak ikametgâh olan [E. BABBAR'da ...]
26. [Gümüş tabak üzerinde] iklimlerin gıdasını,
27. Kırallar, büyük rahipler ye prensler [sana taktim etsinler].
28. [Sana hürmet edenler] vergilerini sana taşıyanlar,
29. [Coşsun E. BABBAR'a], dünyanın mahsulü olan kurbanlardan,
30. [Parlasın], dinleşsin mukaddes odan.

¹² ŞAMAŞ gündüz gökte, gece de yeraltı âleminde dolaşan bir tanrı olduğu düşünülüşünden bu satırla sabah ilk doğuşu anlatılmak istenmiştir

31. Sözleri değişmeyen [vezirin BUNENE] seni taktis etsin,
32. [Senin sevgili gelinin AİA]¹³ düğün odasında sana sağ ol desin.

İŞTAR'IN CEHENNEME İNİŞİ EFSANESİ

Sumerce İNANNA (göyün kraliçesi) İNNİN (sahibe) isimleriyle anılan bu tanrıçe gök tanrısı ANU'nun kızıdır.

İŞTAR mitolojide iki şekilde tecelli eder :

1. Harp tanrıçesi,
2. AŞK tanrıçesi.

İŞTAR, Venüs yıldızı ile temsil edilmiştir. Kült merkezi kuzey Babilonya'daki Uruk şehridir. İŞTAR baştan başa müsellahtır. Arabası yedi aslan tarafından çekilir. Aynı zamanda TELİTU (bir nevi fuhuş rahibesi) ismiyle aşk tanrıçesi olarak görülür. Maiyetinde erkek kıyafetli kadınlar, kadın kıyafetli erkekler bulunur. Bunların arasında erkekler Prehistorik şekildeki taş bıçaklarla kendilerini yaralarlar.

İŞTAR, edebiyatın muhtelif nevilerinde çeşitli karakter gösteren bir şahsiyettir. Verdiğimiz ilk misâlde her dindar adama yardım eden mukaddes bir mahiyet taşır. Halbuki cehenneme iniş efsanesinde çoban tanrısı olan DUMUZU²'nun karısı veya kızkardeşi olarak canlandırılır.

GILGAMES³ efsanesinde ise kadına ait mizahların bir mümessilidir. Hattâ GILGAMIŞ O'na hürmetsizliğini şöyle anlatır.

"..... sen soğukta ısıtmayan bir örtüsün, sen rüzgâra ve fırtınaya mâni olmayan uydurma bir kapısın, sen üstüne örtülünü altında ezen bir fil derisisin, sen içinde toplantı yapan kahramanların üstüne çöken bir saraysın.. Sen taşıyıcısının üstüne boşalan bir kırbaçsın, sen taşı duvarı çatlatan bir kireçsin, sen düşman ülkesini cezbeden bir yemişsin, sen sahibini sıkan bir ayakkabısın.....". Dostlarından hangisini ebedî olarak sevdin, Çobanlarından hangisini daimî olarak beyendin ? Haydi

¹³ AJA : ŞAMAŞ'ın karısıdır.

¹ ANU : Sumerlerin en büyük tanrısı olan ANU göklerin hâkimidir. Oğlu yeryüzünün ve göklerin beyi ENLİL'dir. ANU oğlu ENLİL ile beraber dünyayı idare ve mukadderatları tayin eder. Tanrı olarak kendisi pek az rol oynar. Asıl mevkiini Akad kiralığı devrinde kazanmıştır. Çünkü Samiler, Sumerlerin gök tanrısı olan ANU'yu kendi tanrıları ŞAMAŞ ile bir tutmuşlardır. ANU'nun kült şehri Uruk'tur. Akad ilinde ki Der şehrinde de kendisine tebeil edilirdi. Lagaş şehrinde rastlanan E. ANNA (gök evi) da, kızı harp tanrıçesi İNNİN'in adı altında tebeil edilirdi. ANU'nun vasıflarının İŞTAR'a geçtiği L'exaltationun bir imasıdır.

² DUMUZU : Çoban tanrısıdır.

³ GILGAMES : Sumerlerin en önemli sitelerinden Uruk'un hükümdarı ve on iki tableti ihtiva eden tanınmış Sumer destanının kahramanıdır. Bu kahraman üçte ikisi ilâh üçte biri insan olan karışık bir varlıktır. Bu kahraman tipi halk ve sanatkarlar arasında çok sevilerek tutunmuş, mühim motifler içinde hemen hemen en önemli rol oynayanların yanında yer almıştır. Ebedî hayatı aramak gibi bir hülyaya kapılan kahraman, derin bir hayat felsefesinin hakikatleri arasında her kula nasip olan ölüme eriştikten sonra güneş tanrısı ŞAMAŞ'ın muavini olarak yer altı âleminde bulunur.

mahublarının adlarını sayayım: Sen gençliğinin sevgilisi olan DUMUZLU'ya sene be sene ağıdı mukaddes kıldın. Sen renkli çoban kuşunun aşkına düştün, fakat sonra ona da vurup kanadını kırdın. Şimdi o ormanlarda *kappi* (kanadım) diye bağıyor,^{1a}

Cehenneme iniş efsanesini tercüme ederken, önce İŞTAR'ın tabiat mitleri üzerindeki rolünü inceleyelim.

İŞTAR'ın en büyük aşkı çoban tanrısı DUMUZU'ya karşıdır. DUMUZU nebatat tanrısından rolünü üzerine alır. Adonis'e aid bayram ve mitler DUMUZU için yapılanlarla aynıdır. Bunların ismi etrafında toplanan mitoloji şudur: İŞTAR DUMUMZU'ya aşıktır. Neticede DUMUZU'da onu sever. Bundan mağrur olan İŞTAR onu terk eder. DUMUZU o kadar muzdarip olur ki bu acıya dayanamıyarak ölür. Tabiat bu kayıp karşısında artık cansızdır, her şey kurumağa başlar. Bereketsizlikten müteessir olan halk İŞTAR'a hücum ve tanrılara şikâyete başlar. Bundan sonra İŞTAR cehenneme kadar gider ve DUMUZU'yu yeryüzüne çıkarır. Bu çıkışla yeniden hayat başlar, tabiat neşelenir ve yeniden hayat buluş, bayramlarla kutlanır.

İŞTAR'ın cehenneme inişine aid olan metnin evvelce Sumerce yazılmış orijinal bir tahriri vardır. Buradaki tercüme orijinalin bir hulâsasıdır, belki de Kasitler devrinde bir şair bunu yeniden yazmıştır. Çünkü Sumerce metin ile aralarında çok fark vardır. Sumerce metin daha mufassaldır. Bunun en yeni tercümesi S. N. Kramer'in Sumerian Mythology, 1944 S. 86 neşredilmiştir. Onun inşası Sumerolojinin yepyeni bir başarısıdır.

Birde L'exaltation d'İhtar (İŞTAR'ın yükseltilmesi, terfii) metni vardır ki bundan ancak iki tablet muhafaza edilmiştir. Bunda ANU kızına bütün kûdretlerini devreder. Babillilerde her zaman görülen synkritizm, İŞTAR içinde yapılmıştır. Dua metninde görüldüğü gibi EA⁴, MUMMU⁵ ile müsavi tutulmuştur.

Şair, güzel tanrıçeyi dönülmeyen diyara sokmadan önce, hakkında çeşitli efsaneler yaratılan alemi kısa fakat özlü bir şekilde tasvir etmektedir. Her şeye rağmen kararından dönmeyen tanrıçe korkunç diyara doğru yoluna devam etmektedir. Çünkü O mahvolan bir hayatın yeniden idamesini ister, buna erişebilmek içinde her çeşit güçlüğü yenmek zorundadır. Nihayet tanrıçe o diyara inmiştir. Oranın mağrur

^{1a} Muzaffer Ramazanoğlu, Gılgames Destanı, s. 42—43 Klâsikler Serisi.

⁴ EA: bak. ŞAMAŞ ilâhisi not 4.

⁵ MUMMU: Akadece bir eins isimidir. Asyriologlar manâsını henüz tespit edememiştir. Belki kalıp demektir. İskender'den biraz sonra yaşayan Bâbil rahibi Berezos, grekçe yazdığı kitabında MUMMU için zekâ, idrak demiştir. Yaradılış destanında ilk evlâda verilen isim olarak karşımıza çıkar. Sonraları teoloji vasıtasıyla EA, MUMMU ünvanını alır. İŞTAR ile EA arasında bir müsavat kurulunca EA'nın fonksiyonları arasında MUMMU İŞTAR'a da izafe edilir

hakimesi EREŞKİGAL⁶ ona eski nizamlara göre muamele edilmesini emreder. İhtar çetin bir çıkmazın kolları arasında kıvrınmaktadır. Gittiği yerden çıkmak şimdi güçtür. Yokluğu yeryüzündeki ecdadını izdirap içinde bırakmıştır. Tabiat kanunları vazifelerini görmekten acizdir. İmdada yetişen gene hikmet sahibi EA'dır. EREŞKİGAL'i elde etmek için planları muvaffakiyetle neticelenmiştir.

İŞTAR'A AİD BİR DUA

1. Muharip İŞTAR, ilâhelerin en çok sevileni,
2. Yerin ve göğün meşalesi, iklimlerin ışığıdır.
3. Tanrı İNNİN⁷, SİN⁸'in ilk evladı, NİNGAL⁹'in çocuğu,
4. Sakallı muharip ŞAMAŞ¹⁰'ın ikiz kız kardeşisin.
5. İŞTAR sen ANU'sun, sahibesin.
6. Kral ENLİL¹¹ ile beraber insanları idare edersin.
7. MUMMU'sun, nizam ve kültürü yaratansın,
8. EA'nın nasihatlarını alırken, bağları okyanus içinde elinde tutarsın.
9. Nerede bir temel atılır ve bir tuğla konursa,
10. Orada bulunanları, güneş gibi sen idare edersin.
11. İster İGİGİ¹²'ler arasında, ister ANUNGAKI'ler arasında olsun,
12. Senin rakibin kimdir, senin benzerin nerededir?
13. Sen insanların avlusunda bulunsan, kazancı daimi yaparsın,
14. Mukadderatları değiştirirsin, fenalar iyi olur.
15. Tanrılar içinde, aradığım zaman dualar sana hediye edilir,
16. İlâhelere baktığım zaman, yalvarmalar sanadır.
17. ŞEDU¹³ senin önündedir, LAMASSU senin arkandadır,
18. Sağına doğruluk, soluna iyilik . . . . . ,
19. İtaat, müsamaha, barış yerleşmiş,
20. Senin etrafın hayat ve sihatle örtülmüştür.
21. Sana olan dualar ne güzel, senin işitmen nasıl yakındır,

⁶ EREŞKİGAL: Cehennemın sahibi ve ona hükmeden bir tanrıçe.

⁷ İNNİN: İŞTAR'ın Sumerce ismi.

⁸ SİN: bak. ŞAMAŞ ilâhisi, not 1.

⁹ NİNGAL: Ay tanrısı SİN'in karısıdır. Sonraları NİKKAL olarak isimlendirilmiştir. Gök tanrısı ŞAMAŞ'ın annesidir. Kocasıyla beraber gök yüzünde talihi tayin eder. Her ikisinin mâbedinde bir çok kerimeler, nazırlar, yüksek rahipler ve hizmetçilerle çobanlar bulunuyordu. Tanrılar listesinde NİNMAR adıyla anılan kadın, ihtimal SİN'in bir metresi idi. SİN'in on iki çocuğunu o meydana getirmişti. Gündüzün geecedan meydana geldiği gibi, eski şark telâkkisince SİN'in oğlunuda NİNGAL doğurmuştur.

¹⁰ ŞAMAŞ: bak. ŞAMAŞ ilâhisinin mukaddemesine.

¹¹ ENLİL: Yeryüzünün ve göğün beyidir. Tanrıların babası unvanı ile tanrılar topluluğuna başkanlık eder. Karısı NİNLİL ve müşaviri de EA'dır, Yunanların Zeus'i ile aynı tutulan bu tanrı Nippur şehrinde bahar bayramlarındaki yeni yıl mukadderatını tayin edecek olan tanrılar heyetine başkanlık ederken, onlara akıl hocalığını da yapar. İnsanlara kıyıpta tufanın yapılmasını emreden yine odur.

¹² İGİGİ, ANUNNAKI: Bak ŞAMAŞ ilâhisi, not. 3,

¹³ ŞEDU, LAMAŞŞU; Kadın ve erkek olmak üzere şahsi himaye tanrılarıdır.

22. Bakışların anlayış, sözlerin ışıktır.
23. Bana acı İŞTAR iyiliğimden konuş,
24. Doğrulukla bana bak ricalarımı kabul et.
25. İzini takip ettim ferahım ebedi olsun,
26. Senin gemini aldım, kalp iyiliğine sahip olayım.
27. Senin dizginini taşıdım, bana sukunet ver,
28. Senin başını bekliyorum, dostluk bana teveccüh etsin.
29. Parlaklığını himaye ettim, barış bana vasıl olsun,
30. Senin ışığını arıyorum, çehrem aydınlansın.
31. Senin beyliğini arıyorum, hayat ve sıhhat olsun,
32. Önündeki iyi devini alayım,
33. Senin arkanda yürüyen LAMASSU'yu alayım.
34. Senin sağında (bulunan) zenginliği iki misli yapayım, solundaki iyiliğe erişeyim.
35. Konuş, sözün duyulsun
36. Söylediğim kelimeler söylediğim gibi dinlensin
37. Her gün neşe ve sıhhat içinde beni sevk et.
38. Günlerimi uzat, bana hayatı hediye et ki yaşayayım sıhhatta olayım ve tanrılığını öveyim
39. Ne istersem bulayım, gök seni sevindirsin, okyanus seni arzu etsin
40. Cihanın tanrıları seni taktis etsinler
41. Büyük tanrılar senin kalbini iyileştirsinler.

Bu dua metni İŞTAR'ındır. Ona ardıc reçinesi koyarsın
Bira taktim eder, ellerini üç defa kaldırır, [inşad edip] secde edersin.¹⁴

İŞTAR'IN CEHENNEME İNİŞİ

1. Dönülmiyen diyara^{14a}, [dönülmeyen] toprağa,
2. SİN'in kızı İŞTAR kulaklarını [koydu.]
3. İRGAL¹⁵ in ikametgâhı olan karanlık ev,
4. O ev ki girilip çıkılamaz.
5. O yol ki gidişi dönüşsüzdür,
6. O eve girenler ışıktan mahrumdur.
7. Oturacak yerleri tozdur ve gıdaları kildir,
8. Karanlık içiade oturur, ışığı görmezler.

¹⁴ Muabhar Babillilerin garip bir adeti vardı, dualar insanların kalbinde bir fırsat zohurunda yapılan dini tezahürler değil, daha ziyade kararlı bir rituel içinde yer bulur. Bu rituelin temizlik ve büyü büyük bir parçası sayılır. Bunun gibi duaların teknik ismi Sumerce ŞU. İLLA (el açmak) dır. Bunlara refakat eden rituel basit bir kurbandan başka bir şeyi ihtiva etmez. Meselâ burada ucuz bir tütsü ve biraz tatlı bira kullanılır. Fakat bu dua için büyü, metinlerine has inşa tarzı kullanılır.

^{14a} Bu tabirden ceheennem kastedilmektedir.

¹⁵ İRGAL. Yer altı âleminin hâkimi, aynı zamanda veba tanrısıdır.

9. Oradakiler kuşlar gibi kanattan elbise giymişlerdir;
10. Kapı ve kapı sürgüsü üzerine toz yığılmıştır.
11. İŞTAR dönülmeyen diyarın kapısına yaklaşınca.
12. Kapıdaki gözcüye şunları söyler:
13. "Ey kapıcı bana kapını aç,
14. Kapını aç ki ben gireyim.
15. Eğer açmazsan ve ben giremezsem,
16. Kapıyı zorlıyacağım ve kilidi sökeceğim.
17. Eşiği kıracağım, kapıları iteceğim,
18. Ölüleri yukarı çıkartacağım, canlıları yiyecekler.
19. Ölüler dirilerden daha çoktur,,"
20. Kapıcı ağzını açıp konuştu ve,
21. Büyük İŞTAR'a şunları söyledi:
22. "Hakimem' dur bana lâf atma,
23. Gidip senin ismini cessur EREŞKİGAL'a bildireyim,,"
24. Gözcü içeri girip EREŞKİGAL'e [şöyle] söyler:
25. "Senin kız kardeşin İŞTAR buradadır [.....],
26. EA'nın tatlı su okyanusunu bulaştıran ve büyük raks zillerini elinde tutan odur,,"
27. EREŞKİGAL bunu işitince,
28. Yüzü kesilmiş ılgın ağacı gibi sarardı,
29. Teknenin yanmış kenarı gibi karardı,
30. Aklına ne geldi içine ne doğdu?
31. "Ben bu suyu ANUNNAKİ ile beraber içerim.
32. Yemek yerine toprak yerim, bira yerine bulanık su içerim.
33. Sevgililerini bırakan erkekler için mi ağlıyayım,
34. Sevgilileri kucaklarından yağma edilen kızlar için mi ağlıyayım,
35. Acizler ve zamanında doğmayan çocuklar için mi ağlıyayım?
36. Git kapıcı ona kapını aç,
37. Ona eski nizamlara göre muamele yap dedi,,"
38. Kapıcı gidip kapısını ona açtı,
39. "Gir sahibem, cehennem sana neşeli olsun,
40. Senin huzuruyla dönülmeyen diyarın sarayı sevinsin,,"
41. Birinci kapıya gelince başının büyük tacını çıkarıp aldı.
42. "Kapıcı başının tacını niçin aldın?,"
43. "Gir sahibem toprağın sahibesinin nizamları böyledir,,"
44. İkinci kapıya gelince kulaklarının küpesini çıkarıp aldı.
45. "Ey kapıcı niçin kulaklarımın küpesini aldın?,"
46. "Gir sahibem toprağın sahibesinin nizamları böyledir,,"
47. Üçüncü kapıya gelince boynunun boncuklarını çıkarıp aldı
48. Kapıcı niçin boynumun boncuklarını çıkarıp aldın?
49. "Gir sahibem toprağın sahibesinin nizamları böyledir,,"
50. Dördüncü kapıda göğsümün kalkanını çıkarıp aldı
51. "Kapıcı niçin göğsümün kalkanını aldın?,"

52. Gir sahibem toprağın sahibesinin nizamları böyledir.
 53. Beşinci kapıda belinin doğum kemerini çıkarıp aldı.
 54. "Kapıcı ne için belimin kemerini çıkarıp aldın?,"
 55. "Gir sahibem toprağın sahibesinin nizamları böyledir.,,"
 56. Altıncı kapıda ellerinin ve ayaklarının bileziklerini çıkarıp aldı.
 57. "Kapıcı ne için bileziklerimi çıkarıp aldın?,"
 58. "Gir sahibem toprağın sahibinin nizamları böyledir.,,"
 59. Yedinci kapıda vücudunun utanma elbisesini çıkarıp aldı
 60. "Kapıcı ne için elbisemi çıkarıp aldın?,"
 61. "Gir sahibem toprağın nizamları böyledir.,,"
 62. İŞTAR uzaktan dönülmeyen diyara gelir gelmez,
 63. EREŞKİGAL onu karşısında görünce kızdı.
 64. İŞTAR ona danışmaksızın üzerine "uşbi ^{15a}," yaptı.
 65. ERŞEKİGAL ağzını açıp konuştu.
 66. Ve veziri NAMTAR¹⁶'a şunları söyledi :
 67. "Git NAMTAR [.....] İŞTAR, ¹⁷
 68. Çık [.....]
 69. Gözlerine [göz hastalığı.....],
 70. Kollarına [kol hastalığı.....],
 71. Ayaklarına [ayak hastalığı.....],
 72. Kalbine [kalp hastalığı.....],
 73. Başına [baş ağrısı.....],
 74. Vücudunun her yanına [hastalık ver],,
 75. Sahibe İŞTAR'ın arkasından [yer yüzünde]
 76. Sığır genç ineğin üstüne binmedi [.----]
 77. Bakire kız sokakta [gebe kalmadı....]
 78. Erkek [.....]
 79. [.....]

ARADA 13-14 SATIR KIRIKTIR ¹⁸
 TABLETİN ARKA YÜZÜ

1. PAP-SUKALLU¹⁹, büyük tanrıların vezirinin başı önüne düştü.
 2. Matem elbisesi giymiş, saçları darma dağınaktır.
 3. ŞAMAŞ babası SİN'in önüne gitmiş ağlıyor,

^{15a} Mânası henüz meçhul.

¹⁶ NAMTAR: Mukadderat tanrısıdır.

¹⁷ 67 den 79 kadar olan satırlar kırık olduğu için açıkça anlaşılmemaktadır. EREŞKİGAL İŞTAR'a kızdığından her uzvunun ayrı ayrı hastalanmasını ister.

¹⁸ Burada uzunca bir boşluk vardır. Muhtemel olarak İŞTAR'ın sevgilisi veya kardeşi DUMUZİ'den bahsedildiği sanılmaktadır. Kırık olan bu satırlara aid ancak bir kaç kelime vardır.

¹⁹ PAP-SUKALLU: Baba vezir manasına gelen bu kelime unvandan yapılmış bir isimdir. Apotropik yani kötülüğü uzaklaştırıcı mahiyetti vardır. Meselâ saraylardaki sfenksler gibi. PAP-SUKALLU figürleri hususi kutular içinde muhafaza edilir. Bu kasitler devrinde tanrı İLABRAT'ın bir isimdir.

4. EA'nın önünde göz yaşı döküyordu.
5. İŞTAR yer altına inip çıkmadı,
6. İŞTAR dönülmeven diyara indiğinden beri,
7. Sığır genç ineğin üstüne çıkmadı,
8. Dişi eşek erkek eşekten gebe kalmadı,
9. Erkek odasında yalnız yattı,
10. Kız da odasında yalnız kaldı.
11. EA kendi zekâsı olarak ortaya bir fikir attı,
12. VE AZU-ŞU-NAMİR²⁰ isimli bir bayram rahibi²¹ yarattı.
13. "Gel AZU-ŞU-NAMİR dönülmiyen diyarın kapısına kulağını koy,
14. Ve o diyarın yedi kapısı senin önünde açılınsın.
15. EREŞKİGAL seni görsün ve sevensin,
16. Kalbi sükûnet bularak içi açılınsın.
17. Büyük tanrılar senin ismine yemin ettiler,
18. Başını doğrult, kulağını döndür.,
19. "Ey rahibe tulumun hayat suyu ile doludur.,
20. EREŞKİGAL bunu işitince,
21. Bacaklarını dövdü, parmaklarını ısırıldı.
22. "Ey AZU-ŞU-NAMİR arzu edilmeyecek bir arzu olarak beni arzu ettin,
23. Gel seni lânetliyeyim, lânet büyüktür.
24. Şehrin sabahının yemeği senin yemeğin olsun.
25. Şehrin testisi senin içki kabın olsun,
26. Şehrin surunun gölgesi durağın olsun.
27. Sarhoşlar ve susayanlar yanağına tokat vursun.,
28. EREŞKİGAL ağzını açıp veziri NAMTAR'a şunları söyledi:
29. "Git NAMTAR ebediyet sarayına vur,
30. Eşik taşını AİARU ayında tezyin et.
31. Ey ANUNNAKİ altın tahta çık otur,
32. İŞTAR'a hayat suyu serp ve alıp önüme getir.
33. NAMTAR ebediyet sarayına gidip vurdu.
34. AİARU²² ayında [eşik] taşını tezyin etti.
35. ANUNNAKİ altın tahta çıkıp oturdu,
36. İŞTAR'a hayat suyunu serpti ve alıp getirdi.
37. Birinci kapıdan çıkarken utanma elbisesini giydi,
38. İkinci kapıda ellerinin ve ayaklarının bileziklerini taktı,
39. Üçüncü kapıda kuşağını taktı,
40. Dördüncü kapıda göğsüne kalkanını taktı,
41. Beşinci kapıda boynunun boncuklarını taktı,

²⁰ AZU. ŞU. NAMİR: Doğuşu parlaktır manasına gelen bir isim.

²¹ Bayram rahibi: ASINNU ismi ile anılan bu bayram rahipleri İŞTAR'ın maiyetinde kadın elbisesi giyen erkeklerdir. Mukaddemeye bak.

²² Aiaru: Nisan ayının ismi.

42. Altıncı kapıda kulaklarına küpelerini taktı,
43. Yedinci kapıda başına tacını taktı.

LUDLUL-BĒL-NĒMEQĪ

“Mucize olarak kurtulan bir hastanın feryatları,,

Dört tablettten ibaret olan bu metin hastalıktan yeni kalkmış birinin tanrısına karşı şükran hislerinin ifadesidir.

Esnaktan biri sebepsiz olarak hastalanır ve çok ağır bir imtihana tabi tutulur. Hatta diri diri mezara bile gömülür. O bütün ızdırabına rağmen Allaha olan imanını kaybetmez ve sabırla her şeye göğüs gerer. Netice olarak meşhur Babil tanrısı MARDUK gelip onu kurtarır. Bütün aile sevinir, eylenceler yapılır, hasta da Allahına şükreder.

Şiirin özünü Allaha güven ve inan teşkil etmektedir. Şair bir tek ferdi esas olarak ele almakla beraber, onun muhiti için de kuvvetli tahliller vermektedir. Manen ve maddeten zayıf bir insan için bu gün dahi yapılan ve söylenen sözler güzel bir üslupla sunulmuştur..

Bu motif Tevrat'ın içindeki HİOP (Eyüp) şiirinde de işlenmiştir. Hiop motifi, dünya edebiyatında, GOETHE'nin Faust trajedisinin hikâye çerçevesi olarak kullanılmasıyla hayat kudretini (Allah tarafından insanın imtihana tabi tutulması motifi) yeniden ispat etti.

LUDLUL - BĒL - NĒMEQĪ “hikmet sahibimi öveyim,, demektir.

LUDLUL BEL NĒMEQĪ

1. Evvelce mağrurken şimdi köleye döndüm.
2. Benim lehimde konuşana tuzak kurulmuştur¹,
3. Tanrıma karşı olan vazifelerimi başkasına verdiler.
4. Bunun için gün ızdıraptır, gece ahufigandır.
5. Ay mecalsizliktir, sene matemdir,
6. Erkek güvercin gibi bütün günlerimde hıçkırıyorum.

SÜTUN II

1. Nekahattan geçtim, iyiliğe vardım,
2. Ne kadar ararsam kötüdür, daha kötüdür,
3. Kötülük üzerimde çoğalır, iyilik bulamam.
4. Tanrımı çağırdım bana yüzünü çevirmedi,
5. Tanrıçeme yalvardım başını kaldırmadı.
6. Bakıcı ciğer falında bir hükme varamadı,
7. Ruhları çeken bakıcı hakkımı belirtmedi.

¹ Şair şunu anlatmak istemiştir: Her kim bu adamla konuşursa ve bu konuşmaları görülecek olursa, konuşana evvelce tasarlanan bir lânetleme yapılacaktır.

Babilde umumiyetle adet büyülenmiş olanla münasebette bulunmamaktır. Çünkü büyü tıpkı bir sari hastalık gibidir. Büyülü ile kim konuşursa o da aynı şekilde büyülenmiş olur.

8. Rüya gösteren tanrıma baş vurdum, beni dinlemedi,
  9. Sihirbaz sihriyle tanrıların kırgınlığını gideremedi.
  10. Her yerde acaba ne gibi işler yaptım da,
  11. Arkama bakmakla bile kötü görülüyorum.
  12. Sanki tanrıma kurban merasimi yapılmamış,
  13. Sanki yemekte tanrıçalarımın adı zikredilmemiş.
  14. Sanki dua etmemişim ve tebcil ettiğim görülmemiş,
  15. Sanki öyle bir adamım ki dua ve namaz için ağzımı kapamışlar,
  16. Sanki tanrının günü iptal edilmiş, ay bayramı ihmal edilmiş.
  17. Sanki tanrılar ihmal edilip nizamlar tahkir edilmiş.
  18. Sanki itaat ve hürmeti insanlarıma öğretmemişim
  19. Sanki tanrısını zikretmemiş ve onun yemeğinden yememişim gibi.
  20. Sanki tanrıçaları bırakıp, günlük kurbanları getirmemişim gibi.
  21. Küstah olup, tanrısını unutan biri gibi,
  22. Değerli tanrısının yeminini kıymetsiz bulan biri gibi görünüyorum.
  23. İbadet ve duamı içten düşündüm,
  24. İbadetim mukadderatımdı, kurban benim için farzdı.
  25. Tanrılara hizmet benim sevinç günümdü,
  26. Tanrıçamın arkasından yürüdüğüm gün benim için kazanç idi.
  27. Kıralla tebcil benim eylencemdi,
  28. Onun şerefine şarkı söylemek benim hayrımdı.
  29. Yurduma tanrı nizamlarını korumayı öğrettim,
  30. İŞTAR'ın ismini şerefleştirmeyi halkıma talim ettirdim.
  31. Kırallın methiyesini tanrı ile bir tuttum,
  32. Saraya hürmeti milletime öğrettim.
  33. Tanrıların bunlara razı olduklarını keşke bilseydim,
  34. Fakat insana göre ne iyi ise, tanrı için cürümdür,
  35. Neyi çirkin bulursam tanrının hoşuna gider,
  36. Göğün içindeki tanrıların işini kim anlar.
  37. ZANUNZU² tanrısının hükmünü kim kavrar,
  38. İnsanlar tanrının hareketini ne zaman anladığı...
  39. Ki o dün gece yaşıyordu, bugün ölüyor,
  40. Birdenbire kederlenir, hemen mahvolur.
  41. Birdenbire neşelenerek şarkı söyler,
  42. Bir adımda ağıtcılar gibi feryat eder.
  43. Gece ve gündüz gibi insanların mukadderatları birbirinden ayırır.
  44. İnsanlar eğer açsa leştir,
  45. Şayet karnı toksa tanrısıyla boy ölçüşür.
  46. İyileşince göğe çıkmadan bahseder,
  47. İzdırap çekerken cehenneme inmeyi konuşur.
- (Burada 47 satır eksiktir)
95. Zindan olan yatağa düştüm, çıkışım eziyetli oldu,

² ZANUNZU: İkinci derecede bir tanrı.

96. Evim hapisaneye döndü.
97. Etlerim zincirdi, kollarım bitaptı,
98. Varlığımın prangası olan ayaklarım yerde sürünmüştü.
99. Yaralarım acıdır ve darbem ağırdır,
100. Sivri uçlu kamçı ile beni dövdüler,
101. Kızgın uçlu sopayı bana batırdılar.
102. Her gün arkamdan biri beni takip ediyordu,
103. Gece yarısı bile bana bir an nefes aldirtmiyordu.
104. Her uzvum başka yere kayarken, vücudumun bağları çözülmüştü,
105. Vücudumun bağları şuraya buraya saçılmış ve etrafa atılmıştı.
106. Gübre içinde sığır gibi geceledim,
107. Koyun gibi pislik içinde debelendim.
108. Hastalığım sihir rahibini şaşırttı,
109. Ciğer alâmetlerim bakıcının aklını kaçırttı.
110. Sihirbaz hastalığımın mahiyetini belirtmedi,
111. Bakıcı nekahatımı anlatmadı.
112. Tanrım bana yardım edip elimden tutmadı,
113. Tanrıçam³ merhamet edip yardımda bulunmadı.
114. Mezarım açıktır, mirasımı aldılar,
115. Ölüm gelmeden feryadım bitmiş oldu.
116. Bütün yurdum "ne zavallı," dediler,
117. Bana haset eden erkeklerin bunu işitince yüzleri güldü,
118. Beni kıskanan kadına müjdeledikleri zaman içi açıldı.
119. Fakat iyi biliyorum ki gün gelecek,
120. Meleklerin içinde olan ailemin uluhiyeti tekrar meydana çıkacak.

SÜTUN IV.

1. Beni vuranın elini vurdu,
2. Kılıcını düşürdü MARDUK⁴.
3. Beni yiyen aslanın ağzına,
4. Gem attı MARDUK.

(Tahminen 10 satır eksik)

5. [Secde] ve rica için ESANGİLA⁵'ya girdim,

³ Filolojik malûmat ve arkeolojik buluntulardan ölünün yanına çok kıymetli eşyaların bırakıldığını biliyoruz. Bu satırda eşyaların alınmış olduğunu anlatmaktadır.

⁴ MARDUK: Meşhur Babil şehrinin tanrısı olan MADRUK sahip manasına gelen BİL ismi ile anılır. Yunanlılar buna Belius derler. Bir rivayete göre EA'nın oğludur. EA'nın oğluna aid olan bütün rollerin MARDUK'a atfedilmiş olduğunu EA'dan bahsederken kaydettik (bak ŞAMAŞ I. not 4). Amurruların meşhur hükümdarı HAMMURABİ (1850), baş şehir olan Babil'in tanrısı MARDUK'u tanınmış Sumer tanrılarının üstünde tutmak için O'na bütün büyük tanrılarının kudretlerini vermiş ve milli Sumer destanındaki kahramanlıkları O'na atfetmiştir. MARDUK'un 50 ismi ve çeşitli silahları vardır. Boğa ve ejder gibi varlıklar O'nun mukaddes hayvanları sayılır.

⁵ E. ŞANG. İLA: Babil şehrinde Marduk'a aid bir tapınaktır. Mânası başını göklere yüseltten tapınak demektir.

6. Mezara inmiştim, şimdi saadete döndüm.
7. Bolluk kapısında bana bolluk [bahşedildi],
8. Melegin adım kapısında, melegim bana yaklaştı.
9. Selâmet kapısında selâmete kavuştum.
10. Mukadderat kapısında hayata rastladım.
11. Güneşin doğuş kapısında canlılarla bir sayıldım.
12. Mucizeler belirme kapısında iyi falların izleri görüldü.
13. Günah kapısında günahım çözüldü.
14. Danışma kapısında kendimle danıştım.
15. Üzüntü dağıtma kapısında, üzüntülerim dağıldı.
16. Paklık kapısında, paklık suyu bana serpildi.
17. Sağlık kapısında, MARDUK'a rastladım.
18. Cinsî cazibe kapısında⁶ ZARPANİTUM⁷'un ayaklarını öptüm.
19. Dua ve huşu içinde onların önünde yalvardım,
20. İyi koku ve tütsüyü onlara dumanlattım.
21. Bahş ve armaganlarla bol bol kurban verdim,
22. Besli sığırlar ve koyun kestim.
23. Tatlı içki ve berrak şarap bahşettim,
24. ESANGİLA'nın koruyucu tanrısına, tanrıların heykellerine, kutsal bira ve
25. Kurban vererek onların cigarlerini aydınlattım.
26. Bol bol bahşişlerle onların içini sevindirttim.

(9 satır eksik olduğu tahmin ediliyor)

27. Kabir yapmış olanlar ziyafete [oturdular⁸].
28. MARDUK'un onu nasıl dirilttiğini Babilliler gördü,
29. Hepsi MARDUK'un büyüklüğünü övdü.
30. Böyle bir mucize kim yarattı,
31. Kimin arzusu ile o bu yola koyuldu.
32. MARDUK'tan başka kim onu ölü gibi yaşattı,
33. ZARPANİTUM'dan gayri hangi tanrıça ona can verebilirdi.
34. Ancak MARDUK mezarda yaşatmağa muktedirdir,
35. Ancak karanlıktan ZARPANİTUM kurtarabilir.
36. Toprak nereye konmuşsa, gök nerede genişlemişse,
37. Nerede güneş belirmişse: ateş yakılmışsa,
38. Su nerede akarsa, rüzgar eserse,

⁶ Tercümede verdiğimiz manaya gelen LAMARABI kapısının adıdır. Bunu takip eden yeraltındaki kapıların adları şunlardır :

KA₂.SİLİM.MA,

KA₂.UT.UT.E,

KA₂.NAM.TAG.GA

KA₂.A.ŞE.İR,

KA₂.NAM.Tİ.LA,

KA₂.UD.BAR.RA

KA₂.TA.RA,

KA₂.A.SİKİLLA,

KA₂.HİLİ.SUD.

⁷ SARPANİTUM: MARDUK'un karısı.

⁸ Hasta olduğunu gördükleri zaman bir an evvel ölmesini isteyenlerin, iyi olduğu zaman tertip ettiği ziyafete bir dost gibi geldiklerini belirtmek ister.

39. ARURU⁹ tanrıçasının çamurdan kopardığı (varlıklar)
 40. Canla süslenmiş olanlar, adım atanlar.
 41. [Dünyadaki] bütün insanlar, hepiniz MARDUK'u övün.

MAQLU "SİHRİ İHTİVA EDEN BİR METİN,,

MAQLU sihri ihtiva eden bir seri tabletin ismidir. ASUR şehrinde bulunmuş olan bu seri dokuz tableten ibarettir. Bunlardan sekiz tanesi söz biri de ritüeldir.

MAQLU, ismini diğer seri tabletlerde olduğu gibi ilk satırından almamış, muhtevaya göre bu ad takılmıştır. Asıl manası sihri manada kavurmaktır. Bu eserin mevzuu, büyüye karşı yapılan mukabil büyüdür.

Mezopotamya'da umumiyetle büyü üzerinde uğraşanlar kadınlardır. Büyü kara ve beyaz büyü olmak üzere ikiye ayrılır. Beyaz büyü karşı koyduğu ve yapılan sihri bozduğu için bu ismi almıştır. TAKİRTU ismi ile anılan kara büyü ise bir domuz veya herhangi bir hayvan vasıtasıyla yapılır, böylece büyü yapılan yer pislenmiş olarak telâkki edilir. Artık bu yerde ne bir bina inşası ve ne de bir şey yetiştirilmesi caizdir.

Her büyü tarzına göre çeşitli figürler vardır. Bunlar TERRA KOTTA denilen pişmiş topraktan, yağ veya balmumu gibi şeylerden yapılır. Büyü muamelesi esnasında figürler yakılır veya eritilir. Bu sırada da bunlar nasıl eriyip bitiyorsa, yapılan büyüde öylece yok olsun denir. Her şeyden evvel büyü bozmak için, yapılmış olan büyüün mahiyetini bilmek lâzımdır. Büyülenmiş şahıs büyüü bozmak için bir çok usullere baş vurur, onun yaptığı bilinmediği için büyücüler artık yapılarına tesir edemezler. Yaptığı şeylerin gizli kalması için büyüü bozacak insana gece ve yer altı tanrılarına baş vurur, bu suretle yaptıkları gizli tutulur.

İkinci yapılacak şey, büyücülerini ZABAN şehrine yollamak veya sırları öğrenmek için onların gelmelerine mani olmaktır. İşte bunun içindir ki şair gece tanrılarına hitap eden bir dua ile çiriine başlar. Gece tanrıları şairin hayalinden doğar ve şairin fantazisiyle sihrin karışmasından ibarettir.

MAQLU tipindeki metinlerin izlerini Sumerlerde de buluruz. Bir de bunların modern tipleri vardır. Bizim burada örneğini verdiğimiz parça

⁹ ARURU : Mitolojide ana tanrıça olarak yer alan ARURU, kuzey Mezopotamya'daki Uruk şehrine yakın olan Keş'i kült merkezi olarak tanır. Bu tanrıça ANU, ANLİL, EA'nın yanında dördüncülüğü alır. Sumerliler bunu dağ sahihesi ismiyle tanırırlar. Babilliler ise büyük tanrıçe olarak alırlar. Bu bütün Önasyaya yayılan bir tip olup, Prohistoryanın iddiası doğru ise, en eski bir tanrıdır. Tunadan Çine kadar uzanan her yerde çıplak bir kadın tipi görülür. Bu ana tipi ARURU'ya atfederlerse de bu fikir hâlâ şüphelidir. Çünkü bütün idoller tanrı olsa bile acaba ana tanrı mıdır? Bu çıplak tanrıçalar daha ziyade İŞTAR ve cinsiyet tanrısı tipini taşırlar. Bir de güney Babil'e aid Ana tanrıça tipi vardır ki ona da ARURU veya tanrıçalar tanrıçası denir.

Kasit'ler (M. ö. 1750—1150) devrine aittir. Anadolu kavimlerinin başında gelen Etiler'de MAQLU tipinde yazılara çok tesadüf edilir.

MAQLU anane dini olmaktan ziyade bir şiir dinidir. Sihri şiir haline koyan şairdir. Bunlar içinde klâsik örnekler vardır. Bunları söyleyen peygamberlerde Hezgiel, Czctuel, Ezaehios'dur.

Dua ile başlayan şiir, rica, iyi temenni ve teşekkür ile sona erer. Teşekkür iki şekilde olur :

1. Tanrıyı methetmek için kâinata hitap
2. Tanrı ile bir nevi pazarlık, bu alelâde ricanın dine aksidir.

MAQLU küçük küçük büyü sözleri ve ona ait rituellerden ibarettir. Her rituelin sonunda hangi malzemeden yapıldığı kayıtlıdır. Büyü ameliyesi için üç şahıs lâzımdır :

1. Yemin eden.
2. Yemine tâbi tutan.
3. Yemin hâmisi.

Büyü sözleri şekil bakımından iki türlüdür : Haddi - zatında büyü sözleri ve duaya ait sözler... Dua bir tanrıya aittir, ötekinde ise büyücünün bizzat kendisi bulunur.

MAQLU'da rahiplere hiç rastlanmamaktadır. Büyüyü bozmak için yapılan bütün hazırlıklar, büyülenmiş adam tarafından tertiplenmektedir. MAQLU içinde, hiçbir mâna ifade etmediği sanılan ve bol bol tekrar edilen sözler vardır. Aynı zamanda bazı satırlar kırık olduğu ve bazı satırlardaki kelime manâları tam verilemediği için okunduğu zaman mahiyetlerine nüfuz edilemeyen mısralar da görülmektedir.

M A Q L U

1. Gece tanrıları sizi çağırıyorum,
2. Sizinle örtünmüş gelin geceyi çağırıyorum.
3. Gün bitimini, gece yarısını ve şafağı çağırıyorum.
4. Çünkü büyücü kadın beni büyüledi,
5. Cadı bana iftira etti.
6. Benim tanrım ve tanrıçamı beenden uzaklaştırdılar,
7. Artık beni görenin hoşuna gitmiyorum.
8. Gece gündüz bana uykusuzluk yüklediler,
9. Ağzıma köpük doldurdular.
10. Rıskımı kestiler,
11. İçtiğim suyu azalttılar.
12. Sevincim feryattır, neşem matemdir.
  13. Büyük tanrılar, hazır olup sözlerimi işitin,
  14. Hükmüme hükmedin, tarikimi öğrenin.
  15. Kadın ve erkek büyücülerimin büyülerini yaptım,
  16. Onlar büyümü tasarlıyanlar ve yapanlardı;
  17. Onların önünüze koyup davamı arz ediyorum.
18. Benim için büyücü iyi değil fena düşündü,

19. O ölsün ben yaşayayım.
20. Onun büyüleri, onun üfürükleri ve pislikleri çözülsün,
21. Dalları zengin olan ardıç beni temizlesin.
22. Bütün rüzgârlara karşı koyan hurma beni kurtarsın,
23. Her yerde biten MAŞTAKAL¹ bana şifa versin, .
24. Daneyle dolu olan kozalar beni temizlesin,
25. Sizin önünüzde SASSATI² gibi temizlendim.
26. LARDİ³ gibi temiz oldum,
27. Fenalık yapan büyücü kadınların büyü formülü.⁴
  28. Büyücünün sözü ağzına dolduruldu, dili tutuldu,
  29. Gece tanrıları yaptığı büyü için ona vursunlar.
  30. Gecenin üç bekçisi fena üfürükleri çözsünler,⁵
  31. Ağzı koyun yağı, dili tuz olsun.
  32. Bana beddua ettiklerinden yağ gibi damla damla erisinler,
  33. Büyümü yapanlar tuz gibi erisinler,
  34. Dügümedikleri çözülmüş, yaptıkları bozulmuştur,
  35. Büyücümün bütün sözleri tarlaları doldurdu.
  36. Gece tanrıları, söylenen bu sözler üzerine kötülüğü defetmek için bir hitapta bulundular.
37. Toprak, toprak yine toprak,
38. Ey yeminimizin beyi GILGAMES⁶
39. Siz ne yaparsanız ben bilirim,
40. Benim ne yaptığımı siz bilmezsiniz.
41. Büyücülerim, ne kadar büyü yaparsanız onların çözücüsü yoktur.
  42. ZABAN⁷ şehrim, ZABAN şehrim
  43. ZABAN şehrimin iki kapısı vardır.
  44. Biri şarkta diğeri garptadır,
  45. Evet biri şarta diğeri garptadır.
  46. Ben MAŞTAKAL'dan çiçek toplarım,
  47. Göğün tanrılarına su veririm.
  48. Ben sizi nasıl temizliyorsam,

¹ MAŞTAKAL: Daha hangi nebata bu ismin verildiği malûm değildir. Yalnız kırlarda yetişen bir nevi kokulu ot olduğu tahmin edilmektedir.

² SASSATU: Bir nebat olduğu bilindiği halde hakiki mahiyeti henüz meydana çıkarılmamıştır.

³ LARDİ: Kırlarda yetişen kekik gibi kokulu ot.

⁴ Büyü formülü: Her biten rituel faaliyetinin sonunda rastladığımız bu formül, yapılan fenalıklara karşı koymak ve onları uzaklaştırmak içindir.

⁵ Üç bekçi: Yirmi dört saatin yarısının üç bekçisi vardır. BABARİTUM (alacakaranlığın) QABLİTUM (gece yarısının) NAMARİTUM (sabahın behçesidir).

⁶ GILGAMES: Bak İŞTAR Efsanesi not 3.

⁷ ZABAN; Merkezden çok uzak bir şehirdir. Yasak edilmiş fallar üzerinde çalışan ve büyü yapan kimseler bu şehre gönderilir. Bu şehir günah işleyenlerin bir arada cezalarını çektikleri yerdir.

49. Siz de beni öyle temizleyin.
50. Geçidi kapadım, limanı tıkadım,
 51. Bütün memleketin büyü yapanlarına engel oldum.
 52. Beni ANUM⁸ ve ANTUM⁹ yolladılar,
 53. BELET-SERİ'ye¹⁰ kimi yollayayım.
 54. Erkek ve kadın büyücülerin ağzına tıkaç sok,
 55. Sihir üstadı MARDUK¹¹'un büyüsunü at.
 56. Seni çağırıyorlar cevap verme,
 57. Seninle konuşsunlar onları işitme.
 58. Seni ben çağırıyorum cevap ver,
 59. Sana hitap ediyorum beni işit.
 60. Tanrı ANUM, ANTUM ve BELĒT-ŞERİ'nin söylediği sözlerle yapılan büyük formülü
61. Ben gönderildim gidiyorum, emredildim konuşuyorum,
 62. Erkek ve kadın büyücünün karşısına büyücülerin biri olan ASARİ-LUHI¹² beni yolladı.
 63. Göktekiler dinleyin, yerdekiler işitin,
 64. Nehirdekiler burayı dinleyin, karadakiler onun sözlerini işitin.
 65. [. . . . .] endişeyle vur gitme,
 66. Asayı vur gitme yerinde say.
 67. Büyük tanrıların kızının kervanı dursun,
 68. Erkek ve kadın büyücülerinin sözülle konuşuyorum.
 69. Koyun ve eşek çözüldü[düğü gibi],
 70. Onların sözleri çözülsün, benim sözüm çözülsün.
 71. Söylediğim sözler, onların sözünü hükümsüz kılın.
 72. Büyücülerin piri ASARİ-LUHI'nin sözleriyle yapılan büyü formülü.
 73. Ey [NUSKU¹³]. bunlar büyücülerimin heykelleridir,
 74. Bunlar yaptığım büyülerin heykelleridir.

⁸ ANU : Bak İŞTAR Efsanesi not 1.

⁹ ANTUM : ANU'dan ANTUM adında dişi bir mahlûk olarak ancak Mezopotamya mıntakasına Samiler geldikten sonra ayrılmıştır. ANU'nun karısı olarak geçer, fakat hakikatte üstün bir mahiyeti yoktur. ANU'nun tanrılar listesinde NİNZALLİ adında bir karısı vardır.

¹⁰ BELET-SERİ : DUMUZİ'ain annesine SERİ kız kardeşine de Sumerce GEŞ-tia veya GEŞTİN-ANNA Akadca'da BELET-SERİ denilir. Bu tanrı yeraltı aleminin tablet yazıcısı vazifesinde idi. Aynı zamanda Aşratu gibi batı memleketinin tanrısı olan AMURRU'nun karısı idi. Çünkü yeraltı alemi batıya yerleştiriliyordu. O orta Fırat'taki Mari şehrinin tanrıçası idi. Ayrıca Uruk ve Assur şehirlerinde de tebcil edirdi.

¹¹ MARDUK ; Bak LUDLUL - BEL - NEMEQİ not 4.

¹² ASARİ. LUHU ; Büyücülerin başı.

¹³ NUSKU ; ENLİL'in veziri olan bu tanrı ateşi temsil eder ve MAQLU'da ateş tanrısı GİRRU ile rekabet eder.

75. Kadın ve [erkek büyücülerimin [heykelleridir,]
76. Bana büyü tasarlayan ve yapanların heykelleridir.
77. Etratımda [dönen] kadın ve erkeklerin [heykelleridir,]
78. Pis olan kadın ve erkeklerin heykelleridir.
79. Üzen kadın ve erkeklerin [heykelleridir],
80. Eziyet eden kadın ve erkeklerin keykelleridir.
81. Takip eden kadın ve [erkeklerin heykelleridir],
82. Hakkımda hüküm veren kadın ve erkeklerin heykelleridir.
83. Benimle [kavgalaşan] kadın ve [erkeklerin heykelleridir,]
84. Münakaşa eden kadın ve erkeklerin heykelleridir.
85. [Hakkımda dedikodu yopan] kadın ve erkeklerin [heykel-
leridir.]
86. Fenalığımı isteyen kadın ve erkeklerin heykelleridir ¹⁴
87. Adil NUSKU, senin bildiklerin benim bilmediklerimdir.
88. [Büyü. pislik], salya, kara büyü,
89. Yalan dolan. iftira, [kem söz,] sevgiliden nefret,
90. Kader deyiştirme, üzme, dilin bağlanması, heyecanı
söndürme,
91. İradeyi sarıma, hastalık, çıldırma,
92. Mevcut bütün fenalıkları bana karşı düşündüler.
93. Fenalık yapan bunlardır, bunlar onların heykelleridir.
94. Kendileri hazır olmadıkları için heykellerini getirdim.
95. "Adil NUSKU sen düşmanı ve fenayı yakalarsın, onları
yakala ki zarar görmiyeyim."
96. Yapmış oldukları heykelleri benim şeklime benzettiler,
97. Yüzümü sakatladılar, boynumu sarsak ettiler,
98. Göğsüme vurdular, kemiklerimi eyrilttiler,
99. [Kollarımı] zayıflattılar, erkekliğimi sakatladılar,
100. Kalbimin [tanrılarını benimle] darılttiler, kuvvetimi azalttiler,
101. Dirseğimi parçaladılar, dizkapağımı bağladılar,
102. Beni sakatlık ve pislikle doldurdular,
103. [Büyülü ye]mek yedirdiler,
104. Büyülü [su] içirdiler,
105. Murdar suyla aptes aldirdilar,
106. Fena otların yağıyla beni öğdular,
107. Ölü ile evlendirdiler,
108. Ölmeden mezara yatirdilar,
109. Tanrıyı hükümdarı, veziri ve büyükleri bana küstürdüler.
110. "EY GİRRU ¹⁵ büyücü kadın ve erkeği yakan sensin,

¹⁴ 73 üncü satırdan 86 ncı satıra kadar olan kısım abrakadabra denilen boş ve mâna olmıyan birtakım tekrarlardan ibarettir. Belki de bunların bir çok kıymetleri vardır, fakat o kıymetler bu gün anlaşılmamıştır.

¹⁵ GİRRU: Sihir metinlerinde ismine sık sık rastlanan ateş tanrısıdır. Tanrılar hakikati söylemeyi iyi ve fenayı tefrik etmeyi, ona vazife olarak vermişlerdir.

111. Büyücü kadın ve erkeğin tohumunu yok eden sensin,
 112. Kötülüğü yıkan sensin, „
 113. Hakim ŞAMAŞ¹⁶ gibi bende sana sesleniyorum,
 114. Hükmümü hükmet, kararımı ver.
 115. Büyücü kadın ve erkeği yak,
 116. Düşmanımı yok et, fenalığı çabuk gider.
 117. Senin meş'um günün onları çarpsın,
 118. Fenalık borudan akan su gibi damla damla akıp bitsin.
 119. Parmakları yontulan taş gibi yontulsun.
 120. Senin ulu hükmün değiştirilemez.
 121. Senin şaşmaz sözünde değiştirilemez.

Büyüp formülü

122. "Ey büyüten NUSKU, ANUN'un çocuğu,
 123. Babanın eşi, ENLİL¹⁷'in ilk evladı,
 124. APSU¹⁸'nun büyüttüğü, EA¹⁹'nın yarattığı.
 125. Meşaleyi kaldırdım, seni nurlandırdım.
 126. Beni büyülleyen büyücü erkeği, beni büyülediği büyü ile büyüle,
 127. Beni büyüleyen büyücü kadını büyülediği büyü ile büyüle.
 128. Bana büyü yapan büyücüye, yaptığı büyüü yap,
 129. Bana büyü yapan büyücü kadına yaptığı büyüü yap,
 130. Bana büyü tasarlıyana, sen de büyü tasarla.
 131. Tasfirlerini, benim tasfirime göre yaptılar, benim şeklime benzettiler.
 132. Salyamı aldılar, saçlarımı yoldular,
 133. Eteklerimi kestiler, ayaklarımın tozunu aldılar²⁰.
 134. Kahraman GİRRU onların büyülerini çözsün.

Büyü formülü

135. Meşaleyi kaldırıyorum,
 136. UTUKKU, ŞEDU, RABİZU, ETİMMU,
 137. LAMAŞTU, LABAZU, AHHAZU,

¹⁶ ŞAMAŞ; Bak ŞAMAŞ İLÂHİSİ MUKADDEMESİ.

¹⁷ ENLİL; BAK İŞTAR EFSANESİ not 11.

¹⁸ Tatlı su okyanusu.

¹⁹ EA: BAK ŞAMAŞ İLÂHİSİ not 4.

²⁰ 133 üncü satırı anlamak pek mümkün olmamıştır. Kelime ve kelime tercümesi de bir mâna vermemektedir. Burada ki mâna göz önünde tutulabilir. Ya bir adamın çamurda bırakmış olduğu ayaklarının izlerine göre bir kalıp alıyorlar veya yürürken iskarpiyelerinin üzerinde biriken tozlardan alıyorlar.

138. LİLU, LİLİTU, LİLİ²¹,
 139. Ve insanlığı yakalıyan fena olan her şeyi yakıyorum.
 140. Eriyin, akın ve damla damla bitin.
 141. Senin dumanın semaya yükselsin,
 142. Parlaklığın güneşi sönük bıraksın,
 143. Rahip EA'nın oğlu, günahları sona erdirsin.
- Büyü formülü
144. Büyüten NUSKU, büyük tanrıların müşaviri.
 145. Maqu'nun birinci tableti.

DIKKAT:

( ) yuvarlak kerre içine alınan kelimeleri izah için veya türkçe ifade icabı yapılan ilâvelerdir.

[ ] köşeli kerre içine alınan kısımlar ise, orijinal tabletlerde kırık olup sonradan tamamlanan kelimelerdir.

²¹ 136 - 138: Bu satırlarda adı geçen demonlar şu şekilde gruplandırılır:

I. LİLU ve ARDAT - LİLİ: nesil üremesine mani olan demonlardır. Bunlar bu gün dahi Yahudiler arasında yaşamakta ve onların en büyük cinleri olarak bulunmaktadır.

II. LAMAŞTU, LABAZU ve AHHAZU çocukların kanlarını emen korkunç mahluklardır.

III. UTUKKÜ, ALU, ETİMMU ve ŞEDU: Eskiden iyi olup ta sonradan kötü sayılan devler.